

สถาบันพระมหากษัตริย์ กับการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่พหุภาคได้

S.ส.ประมาณ เกษมเศรษฐี*

พรุ (Bog) เป็นบริเวณที่ลุ่มชื้นแฉะ (Marsh) มีซากพืชของพืชพรรณที่ล้มตายเกิดในบริเวณน้ำแช่แข็ง (Swamp) หรือบริเวณน้ำตื้นตามบ่อบึง ซึ่งมีพืชพรรณปกคลุมไปทั้งบริเวณ บ้างก็ลอยอยู่เหนือน้ำ บ้างก็ทับถมอยู่ใต้ท้องน้ำ ภาคกลางเรียกที่ลุ่มชนิดนี้ว่า ที่ลุ่ม "สนุ่น" ภาคใต้เรียกว่า "พรุ"

พื้นที่ภาคใต้เป็นคาบสมุทรที่มีอาณาเขตทางทะเลติดต่อกันได้ 2 ฝั่ง จึงทำให้เกิดเป็นภาคใต้ฝั่งตะวันออก และฝั่งตะวันตก โดยมีเทือกเขาที่สำคัญ 3 แนว ได้แก่ เทือกเขาภูเก็ต เทือกเขาานครศรีธรรมราช และเทือกเขาสันกาลาคีรี รวมทั้งที่ตั้งของจังหวัดจำนวน 14 จังหวัด ก็ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีขนาดแตกต่างกัน

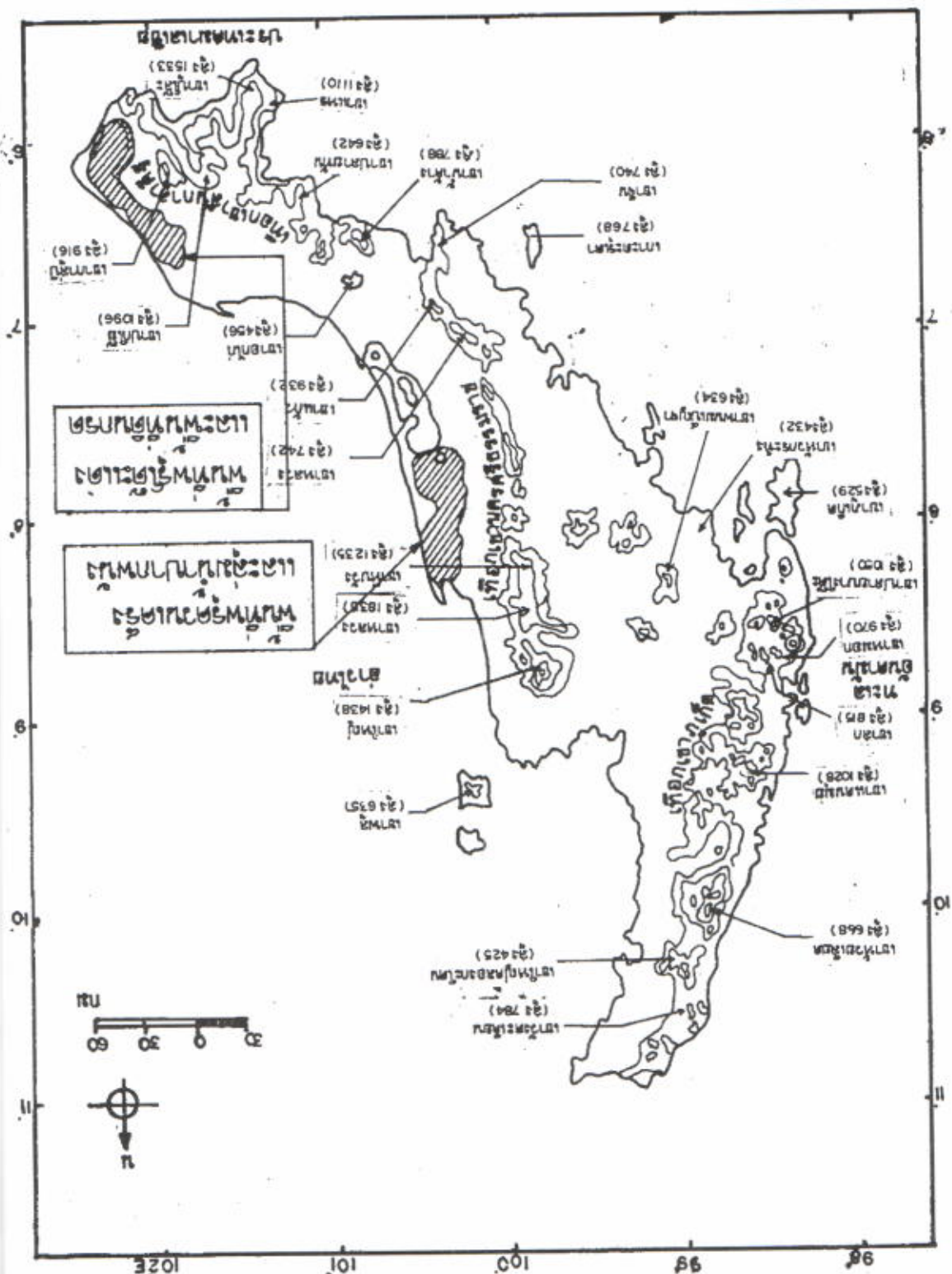
พื้นที่ชายฝั่งทะเล จะมีคลื่นชายฝั่งพัดพาทรายมากองเป็นเนินสูง เป็นแนวปิดกั้นน้ำทะเลระหว่างแผ่นดินใหญ่กับสันดอนกลายเป็นแอ่งน้ำ เรียกว่า ลากูน (Lagoon) มีการพัฒนาการของพื้นที่และพืชประเภทต่าง ๆ จากพืชน้ำเค็ม จนกระทั่งดินตะกอนบกกถูกน้ำพัดพามาทับถมตลอดเวลา กลายเป็นป่าพรุ เมื่อป่าถูกทำลายจนกลายเป็นพื้นที่ดินกรด และดินอินทรีย์ ดินชั้นล่างมีสารประกอบไพไรต์ (FeS_2) จากตะกอนทะเล ถูกออกซิไดซ์กับออกซิเจนในอากาศเกิดเป็นกรดกำมะถัน (H_2SO_4) และสารประกอบจาโรไซต์ [$\text{KFe}_3(\text{SO}_4)_2(\text{OH})_6$] มีลักษณะเป็นจุดปะสีเหลืองคล้ายสีฟางข้าว

การพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area Study) เป็นการศึกษาพื้นที่โดยอาศัยข้อมูลทั้งทางด้านกายภาพและสังคม ภายใต้ขอบเขตของท้องถิ่นที่กำหนดขึ้นตามลักษณะของข้อมูลที่แตกต่างกัน แล้วจึงพัฒนาอาศัยการบูรณาการทั้งคน เนื้อหา และวิชาการ จะมีผลทำให้เป็นการพัฒนาครบวงจร และเพื่อการยั่งยืน

เครื่องมือที่ใช้สำหรับการพัฒนาเชิงพื้นที่ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงใช้เครื่องมือในงานภาคสนาม ที่สำคัญอยู่ 2 ประการ เป็นเบื้องต้น ดังนี้

1. แผนที่ภูมิประเทศ
2. กล้องถ่ายภาพ

สำหรับงานในห้องปฏิบัติการอาจจะใช้การวิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งอื่น ๆ ได้แก่ ข้อมูลภาพถ่ายจากดาวเทียม ข้อมูลจากรูปถ่ายทางอากาศ ข้อมูลจากแผนที่รูปจำลอง ข้อมูลจากการจัดทำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ (GIS) และข้อมูลกายภาพกับสังคมในพื้นที่ เช่น ดิน ธรณี พืช น้ำ อากาศ และคน เป็นต้น เพื่อการวางแผนจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่แบบผสมผสาน หรือบูรณาการใน

แผนที่แสดงอาณาเขตการปกครองของประเทศไทยและพื้นที่ชายแดนติดกับประเทศพม่า

พื้นที่ทำให้เกิดโครงการพัฒนาพื้นที่ในภาคใต้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีพื้นที่พรุในภาคใต้ที่สำคัญ ดังนี้

1. พื้นที่พรุในจังหวัดนราธิวาส (ป่าพรุสิรินธร และพรุদিনกรด ดินอินทรีย์ที่ศูนย์ พิกุลทอง)
2. พื้นที่พรุในจังหวัดสงขลา-พัทลุง-นครศรีธรรมราช (ป่าพรุควนเคร็งและลุ่มน้ำปากพนัง)

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ภาคใต้ ได้ร่วมจัดโครงการวันสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี กับ มศว. ประสานมิตร แสงนิทรรศการ ณ หอสมุดกลาง มศว.ประสานมิตร เรื่องสถาบันพระมหากษัตริย์ กับการพัฒนาภาคใต้ ในวันที่ 7 พฤศจิกายน 2538 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงร่วมงาน และถวายการบรรยายโครงการพัฒนาพื้นที่ จากแผนที่รูปจำลองแสดงพื้นที่ และโครงการเฉพาะเรื่อง ซึ่งทรงสนพระทัย ชักถาม ประกอบการบรรยายในแผนที่รูปจำลอง ทั้งในลักษณะการพัฒนาเฉพาะพื้นที่ และเฉพาะเรื่องเป็นโครงการต่าง ๆ ดังนี้

1. โครงการพัฒนาเชิงพื้นที่พรุในจังหวัดนราธิวาส (ดูภาพถ่ายจากดาวเทียมและรูปประกอบ)

1.1 ป่าพรุสิรินธร เป็นป่าที่รวมพันธุกรรมทางธรรมชาติขนาดใหญ่ของพื้นที่ลุ่มน้ำขังในป่าพรุโต๊ะแดง ซึ่งสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเสด็จพระราชดำเนินเพื่อศึกษาธรรมชาติป่าพรุ และดินพรุ เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ.2533 และต่อมาได้จัดตั้งศูนย์วิจัยและศึกษาธรรมชาติป่าพรุสิรินธร อำเภอสุไหงโก-ลก จังหวัดนราธิวาส

พรุโต๊ะแดงเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำขัง มีพื้นที่ประมาณ 216,900 ไร่ อยู่ใน จ.นราธิวาส บริเวณละติจูด 6° 5' - 6° 20' เหนือ และลองจิจูด 101° 50' - 102° 5' ตะวันออก ในเขต อ.เมืองนราธิวาส อ.ตากใบ อ.สุไหงโก-ลก และอ.สุไหงปาดี สภาพดั้งเดิมของพรุโต๊ะแดงประกอบด้วยป่าอุดมสมบูรณ์ มีพรรณไม้มากกว่า 470 ชนิด จัดเป็นประเภทป่าฝนเขตร้อนในที่ลุ่มน้ำขังพื้นที่ส่วนใหญ่ถูกบุกรุกแผ้วถางบางบริเวณได้มีการระบายน้ำออกจากพรุ ทำให้สภาพป่าเปลี่ยนแปลงจากเดิมไปมาก ปัจจุบันพรุโต๊ะแดงคงเหลือพื้นที่ป่ามีสภาพอุดมสมบูรณ์ประมาณ 51,560 ไร่ พื้นที่ที่เหลือเปลี่ยนสภาพเป็นทุ่งหญ้าและป่าเสม็ด บางส่วนได้ใช้ประโยชน์ทางการเกษตรและที่อยู่อาศัย¹

พรุโต๊ะแดงมีลักษณะธรณีสัณฐานเป็นแอ่งต่ำหรือที่ลุ่มน้ำขังวางตัวขนานกันแนวชายฝั่งทะเลตั้งแต่ อ.ตากใบ และอ.สุไหงโก-ลก ขึ้นมาทางทิศเหนือจนถึงเขต อ.เมืองนราธิวาส แม่น้ำบางนราเป็นแม่น้ำสายหลักทางตอนเหนือของพรุที่ระบายน้ำออกสู่ทะเลและคลองโต๊ะแดงทำหน้าที่รับน้ำจากบริเวณภูเขาทางทิศตะวันตกลงสู่พรุและระบายลงสู่แม่น้ำโก-ลกทางด้านทิศใต้ของพรุและออกสู่ทะเลในเขต อ.ตากใบ นอกจากนั้นยังมีคลองสุไหงปาดี และคลองเล็ก ๆ อีกหลายสายทำหน้าที่ระบายน้ำบริเวณพรุ

¹ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. ธรณีสัณฐานประเทศไทยจากห้วงอวกาศ. พ.ศ.2528

พระตำหนักทักษิณ

ดินเปรี้ยวจัด

พื้นที่ดินเปรี้ยวศูนย์พิภุลทอง

ดินอินทรีย์

ถวายเป็นงานการพัฒนาเชิงพื้นที่ภาคใต้
แด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ

อ.ตากใบ

แม่น้ำโกลก

ประเทศมาเลเซีย

พื้นที่พรุโต๊ะแดง

แผนที่ แสดงพื้นที่ดินเปรี้ยวศูนย์พิภุลทองและพื้นที่พรุโต๊ะแดง

การเกิดพรุโตะแดงเป็นผลสืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงชายฝั่งทะเลในอดีตประมาณ 11,000-60,000 ปี ชายฝั่งดังกล่าวเกิดจากการสร้างตัวของแนวสันดอนทรายขนาดใหญ่ พื้นที่ตอนในเป็นทะเลสาบน้ำเค็ม ต่อมาเมื่อระดับน้ำลดลงและชายฝั่งทะเลสร้างตัวเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทะเลสาบน้ำเค็มเริ่มต้นขึ้นจากตะกอนที่ทับถมเพิ่มขึ้น ช่องทางเข้าออกของน้ำทะเลถูกจำกัดมากขึ้น สภาพน้ำเค็มเปลี่ยนเป็นน้ำกร่อยและน้ำจืดตามลำดับ จนกระทั่งเหลือเพียงทางน้ำระบายออกจากพรุสู่ทะเลเท่านั้น สภาพน้ำในบริเวณดังกล่าวกลายเป็นน้ำจืดโดยสมบูรณ์ พืชน้ำเค็มที่เกิดขึ้นในระยะแรก ๆ ก็จะล้มตายไป พืชน้ำ หญ้า และพืชยืนต้นต่าง ๆ เจริญเติบโตแทน กลายเป็นป่าบึงน้ำจืด เมื่อเศษซากพืชทับถมมากขึ้นและการย่อยสลายเป็นไปอย่างช้า ๆ เนื่องจากมีน้ำแช่ขังตลอดเวลา จึงเกิดชั้นอินทรีย์วัตถุทับถมกันเป็นชั้นหนาเรียกว่า พีต (peat) พืชหลายชนิดเจริญเติบโตได้ดีบนชั้นพีตดังกล่าว ทำให้สภาพป่าและพรรณไม้แตกต่างออกไปจากป่าบึงน้ำจืดทั่วไป เรียกป่าดังกล่าวว่า ป่าพรุ (peat swamp forest) พืชเด่นของป่าพรุบริเวณชายน้ำหรือขอบพรุ ได้แก่ เฟิร์น กระจุต กก ไม้เถา และพืชล้มลุกต่าง ๆ ส่วนไม้พุ่มและไม้ยืนต้นเกิดขึ้นเมื่อป่าพรุพัฒนาเต็มที่ ได้แก่ มะฮัง ช้างให้ อ้ายบัว เทียนขึ้นนอนพรุ สะท้อนพรุ ปาล์ม และกล้วยไม้ชนิดต่าง ๆ เป็นต้น

ลักษณะธรณีโครงสร้างบริเวณพรุโตะแดง พบว่าชั้นล่างสุดรองรับด้วยกรวดทรายและชั้นดินเหนียวสมัยไพลสโตซีน ถัดขึ้นมาเป็นชั้นตะกอนดินเลน ซึ่งมีทั้งตะกอนทะเล ตะกอนน้ำกร่อย และตะกอนน้ำจืด แตกต่างกันไปในแต่ละบริเวณ พีตชั้นล่างพบที่ความลึกประมาณ 2-4 เมตร แต่บางแห่งพบในระดับลึกถึงประมาณ 8 เมตร ระหว่างพีตชั้นบนและพีตชั้นล่างมีชั้นตะกอนดินเลนแทรกอยู่ การทับถมของพีตปรากฏเป็นชั้นบาง ๆ บริเวณพรุ และหนามากขึ้นบริเวณกลางพรุหรือบริเวณที่เคยเป็นร่องลึกของทางน้ำเก่าในพรุ อย่างไรก็ตามเมื่อมีการระบายน้ำทำให้ชั้นพีตในบางบริเวณมีการยุบตัว บางแห่งเกิดไฟไหม้ บางแห่งที่เป็นพรุแห้งชั้นพีตย่อยสลายอย่างรวดเร็ว ทำให้สภาพของพรุเปลี่ยนไปยกเว้นบริเวณตอนกลางของพรุโตะแดงที่ยังมีสภาพสมบูรณ์ มีชั้นพีตที่มีความหนามากกว่า 2 เมตร และยังมีน้ำแช่ขังอยู่ตลอดเวลา พรุโตะแดงจะยังคงสภาพของพรุและวิวัฒนาการต่อไปอีกนานตราบใดที่สมดุลของปัจจัยต่าง ๆ ที่เกื้อกูลต่อการกำเนิดพรุยังคงมีอยู่ต่อไป

1.2 พรุดินกรด ดินอินทรีย์ที่ศูนย์ศึกษาพัฒนาการพิภุลทอง

พระราชดำริ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภุลทอง เป็นศูนย์ที่รวบรวมกำลังทั้งหมดของเจ้าหน้าที่ทุกกรมกอง ทั้งในด้านการเกษตร ด้านสังคม การส่งเสริมการศึกษามารวมอยู่ด้วยกันก็หมายความว่า ประชาชนซึ่งจะต้องใช้วิชาการทั้งหลายก็สามารถที่จะมาดูและศึกษาได้ ส่วนเจ้าหน้าที่จะให้ความอนุเคราะห์แก่ประชาชนก็จะอยู่พร้อมกันในที่เดียวกันเหมือนกัน ซึ่งเป็นสองด้านก็หมายความว่าที่สำคัญปลายทางคือประชาชนจะได้รับประโยชน์และต้นทุนของผู้เป็นเจ้าหน้าที่จะให้ประโยชน์

เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ พร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าลูกเธอเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ เสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานประทับแรม ณ พระตำหนักทักษิณราช

นิเวศน์ จังหวัดนราธิวาส ในระหว่างวันที่ 18 สิงหาคม - 3 ตุลาคม 2534 พระองค์ได้เสด็จเยี่ยมราษฎรโดยทั่วไปในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส ได้ทอดพระเนตรเห็นสภาพพื้นที่และความจำเป็นที่จะยกระดับความเป็นอยู่ภาวะเศรษฐกิจของประชาชนในพื้นที่ของจังหวัดให้ดีขึ้น จึงได้ทรงมีพระราชดำริและพระราชกระแสรับสั่งต่อเจ้าหน้าที่และผู้ติดตามเสด็จให้พิจารณาปรับปรุงกิจการพัฒนาด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการพัฒนาพื้นที่พรุ

พื้นที่จำนวนมากในจังหวัดนราธิวาส เป็นที่ลุ่มต้ำมีน้ำขังตลอดปี ดินมีคุณภาพต่ำ ซึ่งมีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 400,000 ไร่ กลสิกร จำนวนมากไม่มีที่ดินทำกิน แม้เมื่อระบายน้ำออกแล้วก็ยังยากที่จะใช้ประโยชน์ทางการเกษตรให้ได้ผล ทั้งนี้เนื่องจากดินมีสารประกอบไพไรต์เมื่อแห้งทำให้เกิดกรดกำมะถันเป็นสาเหตุให้ดินเปรี้ยว ควรปรับปรุงดินให้ดีขึ้น ให้หน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาและพัฒนาพื้นที่พรุร่วมกันแบบผสมผสานและนำผลสำเร็จของโครงการไปเป็นแบบอย่างในการที่จะพัฒนาพื้นที่พรุอื่นในโอกาสต่อไปและได้มีการประชุมร่วมกันระหว่างจังหวัดนราธิวาสและสำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) โดยมี ม.จ.จักรพันธ์เพ็ญศิริ จักรพันธุ์ เป็นประธาน เพื่อกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการจัดตั้งโครงการศึกษาการพัฒนาโดยให้ ชื่อว่า "ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง" ซึ่งกำหนดแนวทางในการดำเนินการโครงการโดยยึดหลัก พระราชดำริเป็นแนวทางและ กปร. มีมติอนุมัติหลักการในการดำเนินงานโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง เมื่อวันที่ 6 มกราคม ๒๕๒๕

2. โครงการพัฒนาเชิงพื้นที่พรุในจังหวัดสงขลา-พัทลุง-นครศรีธรรมราช (ดูภาพถ่ายและแผนที่)

2.1 ป่าพรุตอนบนของทะเลสาบสงขลาเรียกว่าพรุควนเคร็งซึ่งมีสภาพพื้นที่น้ำขังและมีสภาพป่าเป็นป่าเสม็ด ต้นกระจุตกระจายทั่วพื้นที่พรุควนเคร็งเกษตรกรทำการผลิตเพื่อการยังชีพโดยใช้ทรัพยากรบนพื้นที่จากภูมิปัญญาของประชาชนเองโดยอาศัยธรรมชาติเป็นครู และนำไปสู่การเกษตรแบบยั่งยืนโดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำการเกษตรนาพรุในพรุควนเคร็ง'

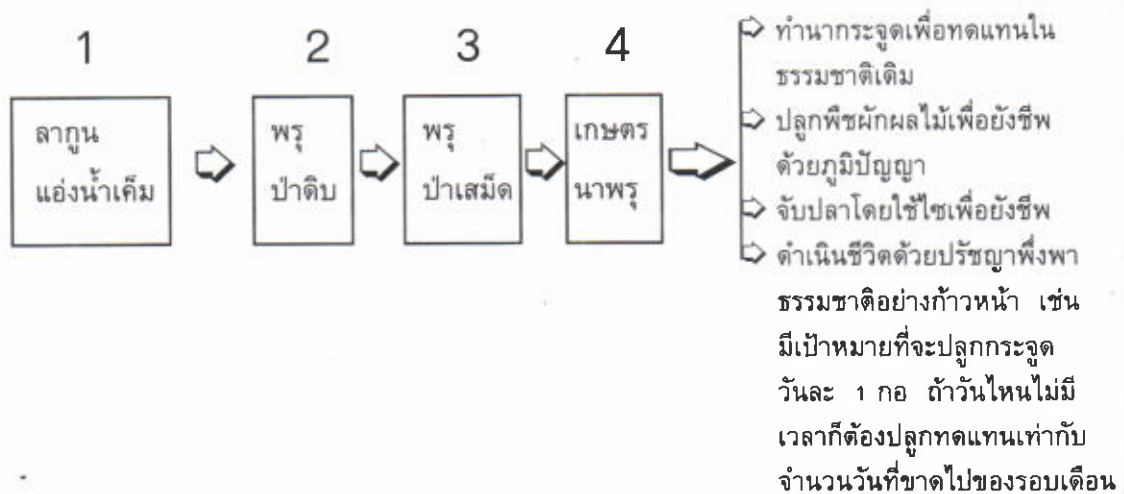
การใช้ทรัพยากรธรรมชาติเพื่อการผลิตแบบยังชีพยังมีอีกมากมายหลายแห่ง แต่ผู้เขียนจะขอเสนอการเกษตรที่เป็นการผลิตแบบยังชีพ ที่เพิ่งจะมีโอกาสโดยบังเอิญได้ไปเห็น พร้อมกับนายจำนงค์ แรกพินิจ แห่งสถาบันทักษิณคดีศึกษา โดยการนำของลุงช้วน จันทรรัฐ แห่งบ้านทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง เพื่อไปพบกับวิธีการทำเกษตรนาพรุ ซึ่งอยู่บริเวณตอนบนของทะเลสาบสงขลา (ดูแผนที่) จากลักษณะการเกิดทะเลสาบสงขลา ของการปิดกั้นสันดอนคาบสมุทรสทิงพระ ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน เมื่อน้ำทะเลถอยร่นและตกตะกอนของสารละลายกำมะถันในรูปของ ไพไรต์ (FeS_2) ในดิน จนทำให้เกิดดินเปรี้ยวในฤดูแล้งและการเปลี่ยนแปลงสภาวะแวดล้อมของดินไม่ล้มตายทับถมกันกลายเป็นดินอินทรีย์ที่มีแต่ซากอินทรีย์เป็นส่วนใหญ่ รวมทั้งการมีน้ำขังเป็นส่วนใหญ่และป่าไม้ธรรมชาติที่เรียกว่าป่าพรุหรือป่าดงดิบพรุซึ่งมีทั้งไม้ยืนต้น ไม้พุ่ม พืชล้มลุก ปาล์ม และเฟิร์น เมื่อถูกทำลายและมีการเปลี่ยนแปลงระดับน้ำทำให้กลายเป็นป่าเสม็ดร่วมกับพืชชนิดอื่นๆ เช่น กระจุต บัว เป็นต้น

ลุงฉิ้น พูลพร ซึ่งเป็นเจ้าของการเกษตรนาพรุ ได้นำพวกเราลงเรือหางยาว เดินทางจากทะเลน้อยไปทางตอนเหนือตามช่องน้ำที่ถูกทำเป็นทางแคบ ๆ ไปอีกประมาณ 3 กิโลเมตร ซึ่งก็ผ่านป่าเสม็ดธรรมชาติ พร้อมกับพันธุ์พืชธรรมชาติต่าง ๆ เมื่อไปถึงนาพรุก็ต้องประหลาดใจ เพราะได้เห็นภูมิปัญญาของลุงฉิ้น ที่ทำเกษตรนาพรุแห่งเดียวท่ามกลางป่าพรุธรรมชาติ ซึ่งลุงฉิ้นได้ทำมากกว่า 20 ปีแล้ว สังเกตได้จากต้นเหียงที่สูงใหญ่มีอยู่ต้นเดียว ต้นอื่น ๆ ตายหมดเพราะดินเปรี้ยว ลุงฉิ้นทำแปลงนา ปลูกกระจุตโดยใช้วิธีปักดำจากหน่อเดิม ทำนาเป็นรูปสี่เหลี่ยมโดยขุดดินอินทรีย์ขึ้นมากมเป็นคันนา ลุงฉิ้นได้เรียนรู้ ทดลองปลูกพืชชนิดต่าง ๆ มานาน ซึ่งตายไปก็มากแล้ว จนกระทั่งลุงฉิ้นได้คิดถึงการบรรทุกดินจากเชิงเขาบนแผ่นดินลงเรือมาผสมกับดินอินทรีย์ ทำให้สามารถปลูกพืชผักสวนครัวงอกงามดีมาก รวมทั้งปลูกพืชได้หลายชนิด เช่น พริก ถั่วพักยาว ข่า ตะไคร้ น้ำเต้า ผักบุ้ง มะขาม อ้อย ฝรั่ง ทูเรียน มะม่วง เป็นต้น บริเวณตอนกลางจะทำนากระจุต และบริเวณโดยรอบที่ขุดร่องทำคันนาจะวางไซไว้โดยรอบเพื่อจับปลา ลุงฉิ้นทำอยู่ประมาณ 5 ไร่ ชีวิตของลุงฉิ้นก็ทำการผลิตโดยใช้ชีวิตอยู่ในกระท่อปหรือขนานนาพรุ แม้ว่าจะเก็บกระจุตได้วันละ 500 บาท แต่ตัวเงินไม่สามารถกำหนดให้ลุงฉิ้นหลงใหลได้อย่างเดียว ก็ต้องปล่อยให้กระจุตตายไปบ้าง เนื่องจากไม่มีเวลาเก็บเพราะต้องดำเนินชีวิตอย่างอื่นด้วย เช่น ต้องเก็บปลาในไซ 30-40 ไซต่อวัน ซึ่งรายได้อาจจะได้วันละ 50-100 บาท แต่ก็เพื่อได้บริโภค หรือต้องขุดดินทำเป็นคันหรือขนดินมาผสมเพื่อปลูกพืช ซึ่งดูแล้ว แทบไม่น่าเชื่อว่าจะเป็นไปได้ว่าพืชโดยเฉพาะพริก ปลูกมากและงอกงามในนาพรุที่ปลูกกระจุต ยังมีความรู้อีกมากมายที่เป็นภูมิปัญญาในสภาพของดินอินทรีย์และดินกรดที่อยู่ในพรุน้ำขังตามผิวนาดังนี้

แผนผังนาพรุกระจุตในป่าเสม็ดน้ำขัง

สรุปรูปแบบของการเปลี่ยนแปลงพื้นที่แบบเกษตรนาพรุ ได้ดังนี้

2.2 พื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง

พื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง¹ ตั้งอยู่บริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกของภาคใต้ครอบคลุมพื้นที่ ๓ จังหวัด ๘ อำเภอสามารถแบ่งออกได้เป็น ๓ ตอนคือตอนบนเป็นภูเขาตอนกลางมีลักษณะเป็นลูกคลื่นลอนลาดและตอนล่างเป็นส่วนสำคัญที่สุดเพราะมีพื้นที่ประมาณ ๑.๔ ล้านไร่ติดกับชายฝั่งทะเลตะวันออกเป็นพื้นที่ราบลุ่มน้ำท่วมขังในช่วงปลายปีสภาพดินเหนียวระบายน้ำเลวมีแม่น้ำลำคลองไหลผ่านหลายสายเกษตรกรในเขตลุ่มน้ำปากพนังตอนล่างส่วนใหญ่อาชีพทำนา ดังนั้นปากพนังจึงเป็นแหล่งผลิตข้าวที่ใหญ่ที่สุดในภาคใต้แต่เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่ปลูกข้าวพื้นเมืองโดยอาศัยน้ำตามฤดูกาลระบบชลประทานยังไม่สมบูรณ์ ประกอบกับปัญหาภาวะฝนแล้งมีประจำทุกปีและพื้นที่ป่าต้นน้ำลำธารถูกบุกรุกทำลายจำนวนมากจึงไม่สามารถเก็บกักน้ำในฤดูฝนไว้ได้ทำให้การผลิตข้าวเกิดความเสียหายน้ำจืดแม่น้ำปากพนังซึ่งเคยมีใช้เพื่อการเกษตรมีปริมาณน้อยลงเกิดปัญหาน้ำเค็มรุกล้ำ เป็นระยะทางยาวประมาณ ๘๐ กิโลเมตรถึงบริเวณอำเภอชะอวดทำให้ชาวนาในเขตลุ่มน้ำปากพนังเป็นกลุ่มเกษตรกรที่มีฐานะยากจนที่สุดในภาคใต้เกิดปัญหาอื่นๆ ตามมาเช่นหนี้สิน และการอพยพไปอยู่ที่อื่นประชากรไม่น้อยได้ อพยพละทิ้งพื้นที่ไปหาที่ทำกินแห่งใหม่ซึ่งกระจัดกระจายอยู่ทั่วภาคใต้ส่วนมากเข้าไปบุกรุกทำลายป่าสงวนแห่งชาติก่อให้เกิดปัญหามากมายประกอบกับการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพจากการปลูกข้าวไปทำการเลี้ยงกุ้งอย่างไม่เหมาะสมทำให้ดินในบริเวณลุ่มน้ำปากพนังเริ่มขาดความอุดมสมบูรณ์มีปัญหาดินเค็มดินเปรี้ยวเป็นปัญหาอุปสรรคต่อการเพาะปลูกพืชยิ่งขึ้นและที่สำคัญพื้นที่ส่วนหนึ่งซึ่งเป็นพื้นที่นาทุ่งมีการปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติทำให้สภาวะแวดล้อมเสีย และเกิดการขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ที่ดินและแหล่งน้ำระหว่างกิจกรรมการทำนาทุ่งและการทำนาข้าวอย่างรุนแรง

¹คณะอนุกรรมการประชาสัมพันธ์. โครงการพัฒนาลุ่มน้ำปากพนัง. พ.ศ.2537

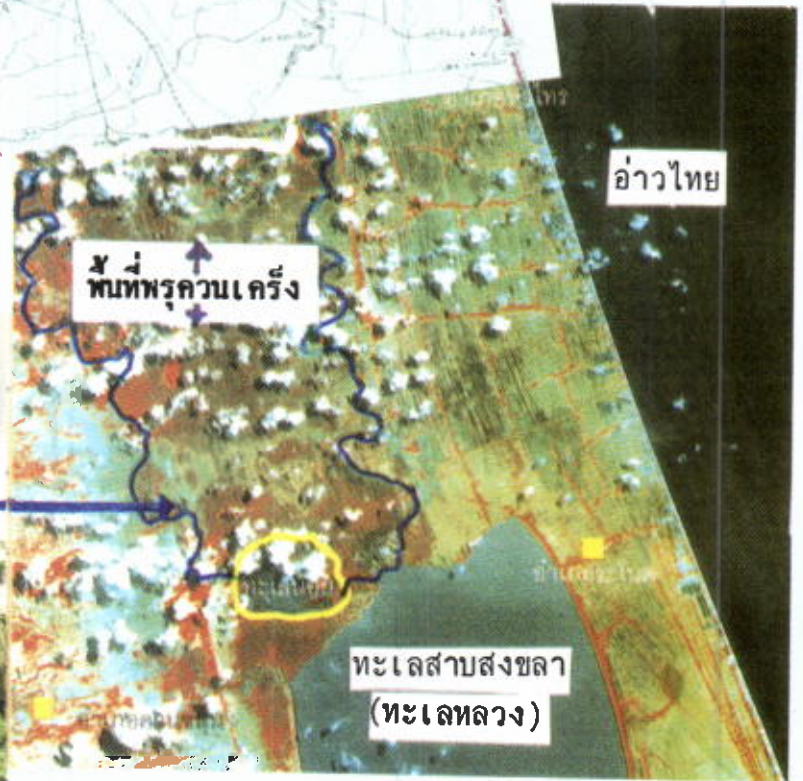

ฉวพรศรียงมราช
[อำเภอปากน้ำ]
พื้นที่ ๒๓,๐๐๐ ไร่

ภูมิประเทศลุ่มน้ำปากน้ำ

แผนที่ลุ่มน้ำปากน้ำ

ภาพถ่ายจากดาวเทียมของพรุควนเคร็ง

ป่าพรุควนเคร็ง

จากสภาพปัญหาต่างๆ ดังกล่าว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงมีความห่วงใยใน ชีวิตความเป็นอยู่ของราษฎรมาโดยตลอดได้พระราชทานพระราชดำริหลายครั้งเกี่ยวกับการแก้ปัญหา การพัฒนาลุ่มน้ำปากพนังเพื่อช่วยเหลือราษฎรอย่างเร่งด่วนจึงก่อให้เกิดโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำ ปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้ขึ้นทั้งนี้เพื่อกำหนดมาตรการในการวางระบบวางแผนงานและ กิจกรรมพัฒนาเพื่อให้พื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังบังเกิดความอุดมสมบูรณ์ช่วยเหลือราษฎรในการประกอบอาชีพ และพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

การพัฒนาเชิงพื้นที่ จำเป็นต้องใช้วิชาการหลายด้าน ไขว้คลากรหลายฝ่าย ร่วมมือกัน เพื่อแก้ปัญหาในเชิงอนุรักษ์อย่างเหมาะสม ดังจะเห็นได้จากโครงการพัฒนาพื้นที่พรุ ซึ่งเป็นโครงการ พระราชดำริ ในการวางแผนพัฒนาเชิงพื้นที่ จึงสมควรที่จะนำวิธีการพัฒนาในลักษณะวิธีการ บูรณา การ และสหวิทยาการ เปิดเป็นหลักสูตรการสอนระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชา "พื้นที่ศึกษา" (Area Study หรือ Spatial Science)

เอกสารอ้างอิง

- ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง,ศูนย์. คู่มือการเดินศึกษาธรรมชาติป่าพรุ. นราธิวาส: นิเวศมดาการพิมพ์.2527.
- ประมาน เทพสงเคราะห์. " ภูมิทัศน์วัฒนธรรมกับการพัฒนา: การเปลี่ยนแปลงพื้นที่กับการปรับตัวเพื่อการดำรงชีวิตของเกษตรกรกับวัฒนธรรมการผลิตบริเวณทะเลสาบสงขลาตอนบน" วารสารภูมิศาสตร์. สมาคมภูมิศาสตร์แห่งประเทศไทย.21:1 เมษายน 2539.
- คณะอนุกรรมการประชาสัมพันธ์. โครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดนครศรีธรรมราช พัทลุง และสงขลา. นครศรีธรรมราช :คณะอนุกรรมการประชาสัมพันธ์.2537
- คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, สำนักงาน. ธรณีสัณฐานประเทศไทยจากห้องอวกาศ. กรุงเทพฯ : ด่านสุทธาการพิมพ์.2538.
- ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทอง."อันเนื่องมาจากพระราชดำริ". เอกสารแผ่นพับประชาสัมพันธ์.มปป.
- วิจัยและพัฒนา, สำนัก. สารสนเทศทรัพยากรธรรมชาติลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. สงขลา : ฝ่ายข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและการจัดการสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. มปป.